

Molnár Jenő Így múltak el...*

1956 szeptemberében a Hazafias Népfrent útján szorgalmazták az értelmiségi gyűléseket. Először Mátészalkán tartott a Megyei Népfrent Bizottság ilyen ülést. Ezen részt vett, mint a megye országgyűlési képviselője, Darvas József is. Ezen a gyűlésen egyik környékbeli protestáns lelkész támadta a katolikus papi béke bizottságot. A katolikus papok közül ezen a gyűlésen nem volt jelen senki. Én védtem meg őket, s visszautasítottam az indokolatlan kritikát. Másnap a *Szabad Népből* — vagy esetleg két nap múlva — cikk jelent meg, amelyben kritikát visszautasító funkcionáriusról írtak a mátészalkai nagygyűléssel kapcsolatban. A cikk szerzője Darvas József volt. Még erre a körülményre egyszer visszatérek. Szomorú karácsony este volt amiatt a nagygyűlés miatt, illetve az ott visszautasított kritika miatt 1957. december 24-én.

Majd utána Nyíregyházán a Tiszti Kaszinóban tartottunk gyűlést októberben. Itt Jenci fiam¹ is felszólalt. Felszólalásának az volt az indoka, hogy egyesek a nyugati egyetemeken való tanulás lehetőségeit kérték. Jencikém azt mondta, egyelőre adjanak lehetőséget arra, hogy aki itthon akar egyetemre járni, itthon tanulhasson.

Azután jöttek a váratlan események. Október 23-án este a MDP Megyei Bizottságán volt egy értekezlet, ahol a helybeli újságírók munkáját vitatták meg. A gyűlés elhúzódott, s itt szereztünk később tudomást arról, hogy Pesten felvonulás volt, s Gerő Ernő beszél a rádióban az ország, illetve Budapest népéhez... Varga Sándor, a megyei pártbizottság első titkára² nem zavartatta magát, hanem tovább folytatta az értekezletet, mintha mi sem történt volna, s mi jelen levők már szeretnénk volna hazatérni családunkhoz, s többet tudni arról, mi történt az ország szívében.

* *Molnár Jenőt*, a Szabolcs-Szatmár megyei tanács elnökhelyettesét, a Szilágyi László és társai per VII. rendű vádlottját a Debreceni Katonai Bíróság Külön Tanácsa 1957. december 13-án „a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedésben való tevékeny részvétel” címén 2 évi börtönbüntetésre ítélte. Részleteket *Molnár Jenő: Így múltak el* című, kétkötetes (1924—1944., illetve 1945—1948.) önéletrajzi visszaemlékezéseiből, fia, Molnár Béla szívességéből közölhetünk. (A szerk.)

1. *Molnár Jenő* (*Békés, 1937. okt. 14.), 1956-ban a nyíregyházi Kossuth Gimnáziumban tett sikeres érettségi vizsgája után nem nyert az ELTE magyar-történelem szakjára felvételt, ezért 1956. dec. 17-én Ausztriába disszidált. A grázi egyetemen 1967-en orvosi diplomát szerzett, ma is ott él bőrgyógyász szakorvosként.

2. *Varga Sándor* 1952. dec. 2-től 1956. okt. 30-ig volt az MDP Szabolcs-Szatmár megyei Bizottságának titkára. 1956 vége és 1957 eleje között a nyírbátori járásban végzett pártszervezői munkát, mint megyei instruktor. 1957 tavaszától az MSZMP KB apparátusának munkatársa, majd az MSZMP KB Pártfőiskoláján a Pártépítési Tanszék vezetője.

Másnap reggel hivatali dolgozószobámban Feksz István, a Megyei Tanács vb-elnöke³ keresett fel s kért, hogy menjek vele a megyebizottságra, s tartózkodjam ott. Így ezekben a napokban, egészen 27-ig kora reggeltől késő estig ott kellett lennem. Október 27-én, amikor Nyíregyházán is megmozdult az utca, a Zrínyi Gimnáziumba küldött Varga Sándor azzal a megbizással, akadályozzam meg, hogy a diáklányok a tüntetésben részt vegyenek. Sokáig beszélgettem a diáklányokkal, akik nem hallgattak meg, csak énekelték a Himnuszt és Szózatot, de annyit elértem, hogy mire a tömeg a főtérre érkezett, a diáklányok még az iskola udvarán voltak. Amikor visszaérkeztem a pártházba, telefonon kérte Varga Sándor, a tüntetés helyszínén tartózkodó másodtitkár, hogy küldjön engem oda, mert engem is be akarnak választani az új vezetőségbe.

A városháza előtt volt a tömeg, az erkélyen ismeretlen embereket láttam szónokolni, s miután ott engem senki nem várt, de nem is emlegettek, hát hazamentem...

Azután megkezdődött a személyemet kompromittáló körülmények sorozata, Fülöpkevel és a kis Gyuszival⁴ ebédeltünk a konyhában, amikor megérkezett Kollonai Béla és Végh József, az MDP megyebizottsága két osztályvezetője⁵ és Gyebrovski városi párttitkár.⁶ Egyikőjük sem járt nálunk soha sem, de ez alkalommal tudták, hol lakom. A megyebizottság nevében kértek, hogy menjek velük a tüntetés színhelyére, s szóljak a tömeghez. Fülöpkém, mint aki érezte a közeledő veszélyt, kérte őket, hogy hagyjanak ki ebből a dologból. Hivatkozott koromra, a négy gyermekünkre stb. Hiába volt minden, vittek magukkal.

A megyeháza udvarán találkoztam Feksz Istvánnal, aki pár perc múlva utánam sietett, a városháza lépcsőjén ért utol, s arra kért, hogy a megyei tanács vb nevében szóljak a tömeghez. Én erre azt válaszoltam, hogy ha már szólni kell, inkább az adott körülmények között a Hazafias Népfrent nevében szölok néhány szót a tömeghez. Ezt helyeselte ő is, majd leszakadt tőlem éppen úgy, mint Gyebrovski és Vég József, Kollonai Béla jött velem a városháza nagytermébe. Így kerültem a városháza erkélyére, ahonnan néhány mondatot intéztem a jelenlévőkhoz, s kértem a tömeget, hogy példamutatóan viselkedjen a megye lakossága előtt, s a Népfrent nevében kértem nyugodt magatartásra, a fiatalságot pedig arra, hogy minden megfontolatlan cselekedettől tartózkodjanak. Még azt is mondtam, hogy mint Népfrent elnöknek, most van első alkalmam szólni Nyíregyházán ilyen nagy tömeghez.

Csendben hallgattak végig. Jencikém, mikor megtudta, hogy engem a városházára hívtak, rohant utánam, nehogy valami bajom legyen. Nagyon bántotta, hogy szerepelnem kellett.

Hétfőre, 29-ére tudtom nélkül összehívták a Népfrent nevében a Megyei Nemzeti Bizottságot alakuló ülésre. Ezt velem vasárnap este Orosz Ferenc⁷ oktatási

3. *Feksz István* 1971 január 1-ig nyugdíjba vonulásáig volt a Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács VB elnöke.

4. Fülöpke (társasági nevén) = *Dr. Molnár Jenőné*, sz. Fülöp Erzsébet (1906–1974). Gyuszika = *Molnár Gyula* (*Gyula, 1946. okt. 31.) 1966–71 között a Iparművészeti Főiskola hallgatója, ma Bp.-en élő grafikusművész, főiskolai tanár.

5. *Kollonai Béla* az MDP, majd 1956. nov. 4-t követően az MSZMP Szabolcs-Szatmár Megyei Bizottságán az Ipari Osztály vezetője, 1957. jún. 15-től a megyei tanács elnökhelyettese. = *Végh József* az MDP, majd az MSZMP Megyei Bizottságának Párt és Tömegszervezetek Osztályát vezette.

6. *Gyebrovski László* a forradalmat megelőzően az MDP nyíregyházi városi titkára volt.

7. *Orosz Ferenc* a Szabolcs-Szatmár megyei Tanács Oktatási Osztályának vezetője (1950–1957), majd a megyei tanács vb-ának elnökhelyettese (1957. I–VI. 14.), MSZMP Szabolcs-Szatmár megyei titkára (1957. VI–1964.), ugyanítt megyei első titkár (1964–1970), Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács elnöke (1970–1972), Szófia Magyar Kulturális Intézet igazgatója (1972–78). 1978 novemberétől nyugdíjas.

osztályvezető közölte, s kért, hogy másnap reggel jelenjek meg ezen az alakuló ülésen, s nyissam meg. Így is történt. Másnap, hétfőn reggel nagy zaj volt már a közgyűlési teremben, amikor fél tízkor megjelent Endrédi, az mb. osztályvezetője és Valent Sándorné, a Pártoktatók Háza vezetője.⁸ Ezekkel mentem be a megyeháza nagytermébe. Ott voltak a megyei tanács dolgozói, s az előttem ismeretlen szervezők útján meghívtak. Nagy lármá, zaj volt, sőt még néhány részeg vasutast is láttam a sorok közt. A jelenlevőket a Hymnusz eléneklésére kértem fel, majd utána Porzolt István iskolaigazgatót⁹ kértem az ülés levezetésére.

Minek részletezzem? Elindult a nagy kő, ki tudja hol áll meg? A teremben sem tartózkodtam, amikor megválasztottak ennek a bizottságnak elnökhelyettesévé, s előzőleg, az Endrédiel történt megállapodás alapján, 15 tagú intézőbizottság s 60 tagú megyei bizottság választására tettem javaslatot. Ezt a választást is már Porzolt István vezette le. A gyűlésen közben megjelent Szilágyi László, a városi munkástanács elnöke és Kovács István, megyei népfronttitkár is.¹⁰ Szilágyit választották meg a jelenlevők elnöknek.

Ez a Nemzeti Bizottság küldött el a Győrben november 1-jén tartott országos értekezletre, ahol mindössze mintegy 20 percig tartózkodtam a 3 tagú bizottsággal (Ombódi honvéd százados, a Kisgazda Párt és a Szociáldemokrata Párt képviselője volt a bizottság tagja).¹¹ A vasútállomásokon szabadban tárolt négyezer vagon alma s hétezer vagon burgonya biztonságos helyre való szállítása érdekében kértem a sztrájk megszüntetését, tekintettel a fontos népgazdasági érdekre, amelyet a jelenlevők el is fogadtak. Alig szólalt fel Ombódi százados, amikor valaki bekiáltott: „A pápai repülőteret elfoglalták a szovjet csapatok!” Erre a gyűlést felfüggesztette az elnök, s a jelenlevők kezdtek szétszéledni. Ez volt az én győri szereplésem, egyetlen javaslat, hogy megmentsem a szabolcsiak szabadban vesztglő, évi szállításra váró híres vonatán almatermését és burgonyáját.

Azután a küldöttséggel hazaindultunk. Esztergomban a diákkollégiumban szálltunk meg. Innen folytattuk utunkat Budapest felé. Itt felvettem egyetemi hallgató kislányomat, Klárikámat,¹² aki Budán lakott a Fehérvári út egyik mellékutcájában, s november másodikán délután 5 órára hazaérkeztünk. A Kisgazda Párt képviselője

8. Endrédi Endre 1956-ban az MDP Szabolcs-Szatmár Megyei Bizottsága Mezőgazdasági Osztályának vezetője volt. 1957-ben, amikor a termelési osztályt ismét mezőgazdasági és ipari osztályra bontották, visszakérült korábbi beosztásába. 1960-tól 1964-ig az MSZMP a mezőgazdasági ügyekkel foglalkozó megyei titkára. = Valent Sándorné a Hazafias Népfront megyei alelnöke.

9. Porzolt István a Nyíregyházi Tanítóképző igazgatója elnökölt a Szabolcs-Szatmár Megyei Nemzeti Bizottság alakuló gyűlésén, amelynek jegyzőkönyvét l. „1956 októbere Szabolcs-Szatmár megyében”. Szerk.: Vida István. Nyíregyháza 1989. 34–39. p.

10. Szilágyi László 1956. okt. 26-tól a Nyíregyháza város ideiglenes munkástanácsa intéző bizottságának, okt. 29-től a Szabolcs-Szatmár megyei nemzeti bizottságnak az elnöke volt. Halálra ítélték, és 1958. május 6-án Nyíregyházán a megyei börtön udvarán kivégezték. = Kovács István 1954-től volt a Hazafias Népfront Szabolcs-Szatmár megyei titkára. A forradalom alatt tanúsított magatartása miatt fegyelmi eljárást indítottak ellene. Lásd erre: dr. Dikán Nóra i. m. I/5. Nyíregyháza 1993. 148–152. p.

11. A Győrbe utazó küldöttség tagjai közül a Független Kisgazdapártot Kósa András a Nyírlugosi Állami Gazdaság főkönyvelője, a Szociáldemokrata Pártot Papp Simon György vasutas és Pásztor József, a sajtót Lengyel Antal újságíró, a honvédséget Ombódi Károly százados a nyíregyházi katonatanács tagja, a megyei tanácsot Molnár Jenő képviselte. Két nemzetőr kísérte őket. Cselényi Sándor és Gál Márton. A küldöttséget megválasztó megyei nemzeti bizottság ülésének jegyzőkönyvét közli: 1956 októbere ... i. m. 107-114. p.

12. Klárika = Molnár Klára (*Öcsöd, 1935, ápr. 1.) Bp.-en él. Általános és szakmérnöki diplomáit a Műegyetemen szerezte, férje, Bencze Béla az Országos Mentőszolgálat ny. főigazgatója.

fennmaradt Pesten, hogy tájékozódjon, mi a helyzet. Ez az út november 1-jén a délelőtti órától, másnap este öt óráig zajlott le.

Az előtte való két nap csak gondot, bajt hozott számomra. A megyei tanács elnöke és a párt első titkára ismeretlen helyen tartózkodtak hétfő este óta. Csütörtökön éjszaka tértek haza, s hívtak engem november 1-jén Fekszíék megyei lakására. Bizony, ezek az órák már nem voltak megnyugtatóak az ő számukra. A megyei tanács személyzete türelmetlen volt, amiért a megyei vezetők ismeretlen helyre távoztak. Az utca népe egy-egy csoportja be-bejött a megyei épületbe, s köztük sok izgága ember akadt, akiről azt sem tudtuk kicsodák, hova valók. Ilyen körülmények között elég nyugtalanul vettem tudomásul a Fekszí Istvánék váratlan hazatérését, attól tartottam, hogy valami kellemetlenségük lesz. Felmentem Fekszíék lakására, ahol közölték velem, hogy már tárgytalan a kérésük, mert Lippai gépkocsivezetőt elküldték Szilágyihoz autóúgyben. Én őszintén megmondtam, hogy kár volt elmenniük ismeretlen helyre, mert a mostani körülmények között hazatérésük miatt kellemetlenségük lehet, s említettem, hogy az én helyzetem is nagyon nehéz már.

Amikor Győről hazajöttem — mert ezen az említett délelőttön kellett elutaznom —, akkor tudtam meg, hogy elutazásom után a Nemzeti Bizottság úgy döntött, hogy mindkettőjüket saját érdekükben le kell tartóztatni. Szombaton, november 3-án behívtak a nemzeti bizottsági ülésre, ahol már szovjet katonai küldöttség tartózkodott. Egy nyilatkozatot kellett megfogalmazni, hogy ezen az éjszakán semmilyen zavaró körülmény nem lesz Nyíregyházán sem katonai, sem polgári személy ellen, s hogy ezt biztosítsa a Nemzeti Bizottság. Ennek megfogalmazásával bíztak meg, amit azután a szovjet parancsnok átvett. A délutáni órákban néhány diák gyerek lézengett a megyei tanács épületében. Őt régi típusú manlicherük volt s 15 töltény. Ők „vigyáztak” a megyei tanács épületére. Egyiküknek el is sült a kezében a fegyver, éppen az előszobában tartózkodtam, amikor a hátam mögött a golyó befürödött a radiátorba, s abból hatalmas ívben lövellt ki a víz.

November 3-án este nagyon fáradtan mentem haza, lényegében október 24. óta majdnem éjjel-nappal egyfolytában szolgálatban voltam — de milyen szolgálatban! —, magamra hagyva teljesen, körülöttem elégedetlen alkalmazottak, egyeseknek meg is nőtt a bátorsága, hangja. A Minisztertanáccsal is megszakadt a kapcsolat, az elnöki szobában új emberek, előttem ismeretlenek voltak. Egyszóval hosszú napok voltak, mindig figyelni, amit lehetett helyes irányba terelni, a dolgok folyását valamennyire követni kellett volna, de hát nekem nem volt időm semmire, ha haza mentem, egy félóra múlva már küldött értem Hajdú Sándor a másik elnökhelyettes.¹³

Ilyen hét után tértem volna pihenésre ezen az estén. Hajnalban valaki zörgeti az ablakom, arra ébredtem. A megyei tanácsról jött egy Nádas nevű ember, s kért, hogy menjek fel, mert szovjet csapatok közelednek a Megyeháza felé. Kinyitottam a rádiót, hajnali 4—5 óra lehetett, a Szózat hangfoszlányait hallottam, majd elcsendesedett minden. Felmentem a megyei tanácsra, ahol a néhány álmos diágyerek tartózkodott, sehol senki más. A kapusszobában Parrag néni, a 62 éves, idős hivataloság s egy honvéd hadnagy... Eltűnt Nádas is. A diákokkal levitettem az öt

13. 1956 októberében: *Hajdú Sándor* a Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács V. B.-ának első elnökhelyettese volt, további elnökhelyettesek: *dr. Molnár Jenő* és *Gulyás Emilné dr.*

manlichert és a 15 töltenyt a kapusszobába, s egy szobába tereltem őket. Azután megérkezett Varga Sándor, az MDP volt első titkára és Feksz István, a megyei tanács elnöke egy szovjet őrnagy kíséretében. Én azokat a kulcsokat, amiket magamhoz tudtam venni az elnöki szobában azokban a napokban, átadtam Feksz István-nak, s közöltem vele, hogy néhány diákon, Parrag nénin és egy honvéd hadnagyon kívül — lehet, hogy már az is elment — nem tartózkodik senki a megyei tanácson.

Így virradt 1956. november 4-én a megyei tanácson a reggel... Később szállingóztak innen-onnan emberek, de semmilyen zavaró körülmény nem fordult elő. Hétfőn reggel azután, amikor Szombathy Emmike, a gépírónő feljött a megyei tanácsra, nyolc oldalban gyorsírásba diktáltam, hol, mit csináltam október 24-étől. Ezt vagy 12 példányban gépelte le Emmike, úgy gondoltam a megyei levéltár s egyéb hivatalos szervek részére majd történelmi okmányul szolgálhat feljegyzésem, amely az eseményeket, s azok központjában kizárólag a személyemet érintő kérdéseket tartalmazta.¹⁴

Azután néhány hét alatt, lassan konszolidálódott a helyzet. Én végeztem a magam dolgát, lelkiismeretem tiszta és nyugodt volt. Helyemen maradtam, s úgy éreztem jelenlétem sok zűrzavartól mentette meg a megyei tanácsot, s Nyiregyháza várost is. Tévedtem, nem így ítélték meg.

* * *

Még két tarpai emlékem maradt meg ebből az időből. Ezzel a két eseménnyel le is zárult az én tarpai közéleti szereplésem. November 4-ét követő napok egyikén, a déli órákban lakásomról hívtak a hivatali telefonhoz. Tarpáról szólt Esze Gyula, jóismerősöm. Azt közölte velem, hogy a községi tanács épülete előtt nagy tömeg türelmetlenkedik, nem akar szétoszlan, s szeretné, ha néhány emberrel közölném az álláspontom telefonon. Kértem Esze Gyulát, hogy vagy három embert a hangoskodók közül hívjanak a telefonhoz, hadd közöljem velük, mihez tartsák magukat. Jött is a három hangos tarpai a telefonhoz. Figyelmeztettem őket, saját érdekükben, hogy a tömeg azonnal oszoljon szét, menjen mindenki haza, semmi értelme az ilyen jeleneteknek, kezdjék meg a munkát, s a hivatalos embereket pedig hagyják dolgozni. Az emberek és Esze Gyula közölték üzenetemet, s a tarpaiak hangoskodva, de hazamentek.

Egy pár nap múlva a megyei tanács elnöke megbízott azzal, hogy menjek ki Tarpára, s kíséreljem meg az igazgatás beindítását, s a leváltott tanácselnökkel is beszéljek, hátha vállalják a tarpaiak. Alig értünk ki Tarpára, egy félóra múlva részeg emberek jöttek a tanács felé. A jó régi Illés Lajos gépkocsivezető azonnal érezte, hogy itt valami nincs rendben, jött be utánam, de mire beért, a tanácsházban tartózkodó munkástanács elnöke, s a vb-titkár, s még egy ember fogott le egy pálinkagőzös tarpait, aki a hátam mögé lopózkodva, egy hatalmas késsel meg akart szúrni. Az utolsó percben fogták meg a karját... Ha ez nem velem történik, hanem mással... majd nagy lárma lett volna belőle, de így? — megcsóváltam a fejem, s utána ott hagytam Tarpát. Évek múlva a felépült kultúrházat tekintettem meg, a kultúrházban tartózkodó kis adminisztrátor lány mondta el nekem, hogy milyen nehezen kezdődött el ennek az építése, valami Molnár nevű megyei tanácsstag járt ki délutánonként, az dobálta a követ a fundamentumba, meg az elemisták...

14. Dr. Molnár Jenő szóban forgó feljegyzését közli: „1956 októbere ...” i. m. 206—214.

Azután peregtek az események, bár hetekig még nehezen ment a munka felvétele, de december elejére kezdett egyenesbe jönni az élet.

* * *

Közben nagyon sokan tüntek el a városból, erről is, arról is hallottuk, hogy elhagyta az országot... Jenci barátai közül többen elmentek egyik napról a másikra, köszönés nélkül. Egy novemberi délelőtt bejött hozzánk Huszár Emil, meglátogatni Klárikát, és egyben elköszönni. Elejtett szavaiból arra következtetett Klárika, hogy Emil is útra készül... Többet nem találkoztak. Napok múlva hallottuk, hogy ő is útnak indult, elhagyta országunkat... Így fújta el őket az októberi események szele, s most valahol Kanadában, állítólag mint belsőépítész mérnök dolgozik, felesége pesti magyar lány, egy kislányuk autóbaleset áldozata lett.

Jencikém rendszeresen járt a megyei könyvtárba, ahol alkalmazták még szeptember elején. A jó kedvű, fegyelmezett, kedves fiamból türelmetlen, s velem is elégedetlenkedő ember lett. Egyelőre gyógyíthatatlan volt a seb, amit az egyetemi továbbtanulástól való elmaradás okozott neki. Láta a tehetetlenségemet, éveken keresztül mérhetetlen sok munkám, küzdelmem s nyugtalan életem, nem tudta megérteni, nem lehetett meggyőzni s megnyugtani az elutasítás miatt, hiszen úgy szerette az irodalmat, s úgy beleélte a gondolatba magát...

Egyébként szomorú idők voltak ezek a hetek. Nehezen rendeződött az ország állapota. Még itt-ott akadtak forrófejű emberek, akik naponta megpróbálták zavart keltetni. Nekem is olyan levelet tulajdonítottak, ami géppel volt írva, s alágépelve a nevem, amiről sohase hallottam. Valami tanácselnöknek szólt, amelyben felszólítottam, mondjon le, mert sztálinista, s ehhez hasonló. Nem is tudtam, hogy van ilyen nevű tanácselnök a megyében.

Béla fiam¹⁵ az októberi események után zárkózottabb lett, a serdülőkor éreztette hatását nála, a gyermekkorból való átlépés az ifjú korba nem ment simán. Jencikém járt rendszeren a Megyei Könyvtárba, szerették jó kedvéért s korrekt munkatárs, s jó barát lett belőle. Ezekben a hetekben még nem gondoltam, hogy az elkövetkező napok mit hoznak rám és családomra. Abban az időben még úgy emlegettek, mint aki helyt álltam a nehéz időkben.

Közeledett a karácsony... Az októberi események után még nem nyugodtak meg az emberek, a családok közül több siratta egy-egy tagját, aki jóformán köszönés nélkül elindult nyugat felé. December 17-t írtak azon az estén. A család ott ült az asztal körül a konyhában. Jencikém is most kivételesen korán haza jött. A kis Gyuszi beszélgetett volna Jencivel, de ő hallgatagabb volt, mint máskor. Én vacsora után, szokásomhoz híven rendeztettem a lakásban. Jencikém arra kért, hogy maradjak az asztalnál, legyünk együtt, olyan jó, ha mindannyian együtt vagyunk. Sokáig beszélgettünk a kis konyhában, a tűzhelyen dióhaj ropogott. Nevetgáltunk, régi dolgokról beszéltem, gyerekkoromról, Fülöpkém is. Azután elcsendesedett a ház. Jenci a férfiszobában, az öreg Rákóczi-kép alatt szokott feküdni, Gyuszika és Béla a gyerekszobában, mi Fülöpkémmel a hálóban, amely Jenci szobájával volt szomszédos.

15. Béla = *Molnár Béla* (*Bécs, 1941. szept. 20.) rokkantnyugdíjas, Nyiregyházán él.

Másnap reggel valamivel korábban ébredtünk. Jenci Nyírtelekre készült, az ot-tani könyvtárba vitt ki könyveket — mondta nekem. Csendesen öltözött. Meg-megállt síbakanca fűzése közben. Maga elé nézett. Amikor felöltözött, arra kért, hogy a kis rövid bekecsemet — amelyben én is kiszállásra szoktam menni — adjam oda, mert tehergépkocsin mennek. Kérését minden további nélkül teljesítettem. Meg-reggelizett. Kis „aktatáskáját”, amelyben a tankönyveit is hordta magával a Kos-suth Gimnáziumba, hóna alá vágta, fején a kis „svájci sipka”, fényes bakancsába belefeszült a sínadrág...

— Mamikám, nincs itthon kifli, vagy valami uzsonnára való? — kérdezte Jenci-kém. Szegény Fülöpkém mondta, hogy a kenyéren kívül nincs itthon semmi.

— Nem baj, Mamikám, csak jó lett volna az útra.

— Hát mikor jössz haza, kis fiam? — kérdezte Fülöpkém.

— Úgy délután 3 óra felé — felelte Jenci. Azután megsókolta az anyját, és Béla kíséretében elindult a lépcsőház felé, keresztül a Megveházán.

Mikor estefelé hazaérkeztem, Fülöpkém mondja, hogy Jenci még nem jött meg. Azzal nyugtattam magunkat, bizonyára a könyvtárban elbeszélgetnek, ahogy ilyenkor szoktak. Nem hegedültem már nagyon régen. Pedig nagyon szerettem. Ezen az estén kezembe vettem, s a régi magyar nóták újra felcsendültek lakásunkban. Béla fiam nyitott be közben, csendesesen felém tartott, zsebéből egy levelet vett elő, át-nyújtotta, s csak annyit mondott — Jenci küldte... Én ijedten tettem fel a szem-üveget, a hegedüm azt se tudom merre repült a kezemből... Alig kezdtem a sorokat olvasni, valósággal felordítottam... Jencikénk bejelentette, hogy elment, bocsána-tot kér, ne haragudjunk rá, s még annyit írt a végén... „megigérem, édesapám, hogy halálomig jó magyar maradok...” Én eszelősen kaptam magamra felöltömet, s ro-hantam a folyosóra hajdonfővel... azt se tudtam, hova és miért... A hó nagy pely-hekben hullott, feleségem hangját hallottam, sírva kiáltott utánam:

— Hova mész, mit akarsz tenni? — Szavai után megálltam, végtelen zokogás fogott el, s visszafordultam... Feleségem az ablak fele fordult, úgy nézett ki a sáros-havas Egyház utcára, kis Gyuszi letette a ceruzát a kezéből, abbahagyta a rajzo-lást... Béla fiam jött felém, s ő próbált vigasztalni. Jenci meghagyta neki, hogy csak este 6 órakor adja át a levelét, s ő teljesítette bátyja kérését.

Így köszöntött ránk karácsony hete 1956-ban... Kislányom boldog asszony, Jen-cink, ki tudja, merre és hova ment a nagy világban?... Minden-minden összeom-lott bennem december 18-án este, az én szép kis szőke fiam, akit úgy szerettem kis korában, aki szemem fénye s boldogságom volt, itt tudott hagyni... Jencike hol, merre lehet, mi van vele? Van-e hol fejét lehajtani, jut-e neki valahol idegenben a karácsony este fényéből, melegéből valami? Nem volt hangulat, mindenki azt vár-ta, hogy minél előbb ágyba kerüljön, menekültünk a valóság elől. Gyuszika, Béla elálmosodtak, a Jencike fekhelyén egyik erre, másik arra borult, s elaludtak. Mi egymásra néztünk néha-néha feleségemmel, kerültük a szót, külön-külön szen-vedtünk ezen az estén. Nem jól kezdődött 1956. január elseje, szomorú volt a ka-rácsony, s nem gondoltuk, hogy a következő karácsonyestéken újra fog hiányozni valaki a családból...

A két ünnep között azután távirat érkezett Bécsből, feleségem ott élő unokatest-vére táviratozott, hogy Jencit az egyik téli üdülőben helyezték el az osztrák hatóságok, ne nyugtalanodjunk. Már ez is sokat jelentett, hogy tudtunk róla, fedél alatt

van, s mégis aggódva kérdeztük egymástól és most mi lesz vele? Egyelőre nem mondtuk senkinek, hogy Jencike elment. Éjszakáim sokszor álmatlanul teltek el. Kimondhatatlan fájdalom volt tudni, hogy Jenci elment. Féltem a következményektől is, mit szólnak hozzá a munkatársaim, a vezetők, ha megmondom Jenci távozását. Nem halaszthattam a dolgot, újév után közöltem a megyei tanács elnökével, hogy Jenő fiam elment, s Ausztriában van. Minden megjegyzés nélkül vették tudomásul munkatársaim, a megyei tanács vb-elnöke is.

* * *

Azután 1957. január hó 18-án a végrehajtó bizottsági ülés előtt Benkei András, akkor az MSZMP megyei titkára, közölte velem, hogy a vb-elnökhelyettesi beosztásomból visszahívnak. Azt is közölte velem, ha akarom, hasonló beosztásban más megyében elhelyeznek. Ez utóbbira én nem tartottam igényt, azt kértem, hogy ha lehet, itt Nyíregyházán segítsék elő elhelyezkedésemet. A végrehajtó bizottságon megtörtént a javaslat visszahívásomra, s egyik vb-tag indítványára szóban el kellett mondanom az 1956 őszi eseményekben való részvételemet. Elmondtam őszintén mindent, ahogy azt 8 oldalon keresztül leírtam 12 példányban, s végül azt is bejelentettem, hogy a nagy fiam, Jenő is elment, itt hagyt bennünket... A végrehajtó bizottsági tagok megilletődve hallgatták végig mondanivalómat, de azért egyhangúlag visszahívtak az eddigi beosztásomból... Így kezdődött az újabb gond, a még nagyobb baj... Hosszú évek teltek el, amíg valamennyire derültebb lett az ég családom felett, de a régi életünk soha, soha nem jött vissza többet.

Mint máskor, ezen a napon, délben is feleségem mosolyogva nyitott ajtót. A kis konyhában szépen terített asztal várt 1957. január 18-án is. Én csendesesen, minden harag vagy lázadás nélkül mondtam, nem vagyok a megyei tanács vb-elnökhelyettese, a végrehajtó bizottság visszahívott beosztásomból. Feleségem éppen a tányérjainkba merte a levest, keze egy pillanatra megállt, rám nézett, s azután folytatta az ebédosztást. Az első pillanatokban nem tudtuk felmérni a helyzetet, annyira izgalmon, zaklatáson mentünk keresztül az utóbbi években, hogy az első percekben csak arra gondoltunk, hátha nyugodtabb lesz életünk... Közöltem vele, hogy a végrehajtó bizottság eddigi munkám elismerése címén felkérte a vb elnökét, hogy megfelelő munkahelyet és beosztást szerezzen számomra, s azt is, hogy mintegy három hónap fizetést kapok még, így elhelyezkedésemig nem lesznek gondjaink.

Péntek volt január 18-án, én még szombaton felmentem dolgozószobámba, s rendeztettem irataimat. Orosz Ferinek, az oktatási osztály vezetőjének kellett átadnom hivatalomat, s ez alkalommal az íróasztalom páncélszekrény fiókjából elővettem egy kis jegyzetfüzetet, amelyre alispáni beosztásom idején, az alispáni értekezleten jegyeztem fel az ott elhangzott fontosabb felszólalásokat, így többek között 1949. és 1950. évben június 15-ig, a tanácsok alakulásáig Kádár János volt belügyminiszter felszólalásait. Ezt a jegyzetemet akkor is a páncélszekrényemben tartottam, amikor Kádár János a váci börtönben volt, mint elítélt politikai rab... Azért őriztem, mert felszólalásait és instrukcióit mindig mélységes humánus és egyszerű emberséges felfogás jellemezte. Sajnálom, hogy odaadtam, de úgy gondoltam, hátha hasznát veszi, s jobban megismeri Kádár Jánost, aki ekkor már a Párt főtítkára volt.

Jencikémtől is hírt kaptunk, Veldenben volt egyelőre, téli szállóban, a hegyekben. Később közölte, hogy a grázi orvostudományi karra nyert felvételt, mint hallgató, s ott kezdi meg tanulmányait.

Szívünk tele volt fájdalommal, csordultig megtelt a pohár. Akármerre néztünk, mindenhol az ő emlékei. A kis úttörő ládája, amit még Gyulán csináltattam a rajnak, tele gyerekkori emlékeivel, régi fényképekkel, egy-egy ritka bélyeggel, füzetekkel, stb. A konyhában, a kis „tékán”, ahol a vizes kannák álltak, dobozban a szerzősáma, kerékpár-pumpa, a szekrényében ruhái, verseny-száma, amit a hátára szokott varrni kerékpárversenyek alkalmával, a versenybiciklijé a konyhában, egy szóval minden rá emlékeztetett. Miből fogja magát fenntartani, bírja-e majd a nélkülözést, s egyáltalán, nem kallódik-e el szegény jó fiunk a rengetegben, mint hontalan...

Persze visszahívásomnak megvolt a maga visszhangja. Egyesek nagyon csodálkoztak rajta, mert eleinte úgy mondták, hogy a legnehezebb időkben helyt álltam, s most egyszerre másként minősítették az akkori magatartásomat. Természetesen volt a másik oldal, amelyik bizonyos fenntartással ugyan, de úgy vette tudomásul, hogy azt velem is érezte. Volt azután harmadik csoport, a reakciós tábor..., amelyik úgy nyilatkozott: Megérdemli sorsát, elég sokáig bírta! Azt hiszem, ez a rész értett egyet legjobban a velem szemben most meghozott intézkedéssel. Később is ez a tábor tapsolt igazán sorsom rosszra fordulásának.

Érthető volt. A Megyei Békebizottság elnöke voltam a kezdeti időkben, majd a Hazafias Népfront elnöke, a Bessenyei Kör szintén személyem körül tömörült. Hallották felszólalásaimat, optimizmustól fűtött beszédeimet, bosszantotta őket, hogy izléselesen, a rendszer erkölcsi igazságaira támaszkodva tálaltam a jövő útját. Ezeknek nagy része megúsza az 56-os eseményeket, később pedig a kialakuló szocialista nemzeti egység politikájában megtalálták a maguk helyét, gyermekeik is boldogultak, s látták a kialakuló jobb politikát — a meginduló hatalmas építkezéseket, új városrészek születését, üzemek, gyárak telepítését, látták a falu átalakulását, mint ahogy most mondják ők: „villában laknak a parasztok”, a szép kultúrházakat, betonjárdát, színes, kovácsolt vas kerítéseket, a házak tetején a televízióantennákat, az ablakokon a legdrágább függönyöket — elhallgattak, s maguknak megadták a felmentést, de a magunkfajta értelmiséginek, akik az 1945-től kezdve, a kialakuló életben részt vettünk, s a kezdeti időkben a „nép” nem kiáltott „feszítsd meg”-et, hanem megbízott bennünket a nehéz idők nehéz feladataival, és akik hitet és meggyőződéssel álltunk népünk szolgálatába, s a múltban is hitet tettünk jobb sorsra érdemes parasztjaink és munkásaink mellett, nekünk ezt felróják, s nem tudják „megbocsátani”...

Különben bizony sok magamfajta értelmiséginek volt ez a sorsa, az új társadalom emberei, mint régi értelmiségit — ha haladó gondolkodásúak is voltunk — fenntartással fogadtak, a régi „rend” embereinek szemében kit így, kit úgy bíráltak, egy bizonyos: maguk között rossz véleménnyel voltak rólunk, de a segítségünket alkalom adtán nemcsak elvárták, hanem természetesnek tartották. Persze ez a szemlélet ma már lassanként szunyadóban van. A magamfajta emberek a „második félidő” utolsó tíz percét harcoljuk, s a volt régi „rend” veteránjai vagy kihulltak már a sorból, vagy gyermekeinken keresztül jobb, ha hallgatnak, mert jól megy sorsuk...

Az első hetek szokatlan csendben teltek, rendezgettem otthoni irataimat, emlékeimet szedtem össze. Jól esett a gondtalan — legalábbis a napi hivatalos gondoktól megtsisztult — élet. Az Állami Levéltár vezető állása megüresedett. Kiss Ernő bácsi 1957 januárjában halt meg, így lett volna hol eltemetni magam, s régi dohos iratok közt elmélyedni, s a közélettől teljesen távol tartani magam. A minisztertanács támogatót is ilyen irányú kérelmemben.

Közben egy-egy elejtett szóból, figyelmeztetésből kezdtem sejteni, hogy az ügyem a visszahívással nincs lezárva. Februárban egy régi ismerősöm mellém szegődött, s csak ennyit mondott: Vigyázz, Jenő bácsi! Menj a minisztertanácshoz segítségért, mert valami készül ellened! Nem hittem neki, nyugodt volt a lelkiismeretem.

Közben az állami levéltári kinevezésem ügyében már február 17-én felkeresett az Országos Levéltár megbízottja. Tervezgetni kezdtünk Fülöpkémmel, s biztunk benne, újból kialakul sorsunk.

Március 1-jén ebédhez ültünk, amikor egy régi ismerősöm, aki most a rendkívüli időkben a rendőrségen teljesített szolgálatot, nyitott be hozzánk, s közölte velem, hogy délután 3 órára menjek a rendőrség 13-as szobájába. Így kezdődött... Vittem magammal a 8 oldalas feljegyzésemet az októberi eseményekről, s azt adtam oda a rendőrtisztnek. Már ez alkalommal láttam, következnek a nehéz hetek, zaklatás, s egyébek.

Április 1-jével kineveztek a Nyíregyházi Állami Levéltár vezetőjének, s amikor elfoglaltam új beosztásomat, aznap most már rendőrségi autóval vittek újra a rendőrségre... Ez alkalommal mint gyanúsítottat hallgattak ki...

Azután májusban újra hívtak, most már ki, a Sóstói úti rendőrségre... Még egy utolsó kísérletezés, felmentem a minisztertanácshoz, az Országos Levéltárak Központjába. Vázoltam a sorsom. A minisztertanácsnál nem tudtam beszélni senkivel. Még egy utolsó reményem volt: Keresztes Mihály földművelésügyi miniszterhelyettest kerestem fel az utolsó percekben, nem tudott adni semmi tanácsot, bár nagyon szívesen és a régi barátsággal fogadott. Én letörve érkeztem haza... A vonaton találkoztam Varga Sándor volt MDP megyei titkárral, s kérdezte hol jártam. Mondtam, hogy Pesten megkísérlettem valamit tenni ügyemben. Annyi volt a válasza: Én is Pesten jártam...

Mindenesetre igyekeztem aggodalmam leplezni. Fülöpkémmel kerültük az ilyen tárgyú beszélgetést. Igyekeztem a levéltárban a munkába temetkezni. A Rákóczi-kor emlékeit nézegettem, amikor a hivatalos napi munkám, s az általános rendezés megengedte. Szép kis anyagot gyűjtöttem össze, olyanokat, amit eddig nem használtak fel forrásmunkaként. Munkásmozgalmi témát is gyűjtöttem, amit szép rendben, úgy állítottam össze, hogy a legközelebbi Szabolcsi Szemlében egyenesen le lehessen közölni. El is küldtem, hogy mi lett a sorsa, azt már nem tudom.

Az egyik rendőrtiszt érdeklődött, hogy vagyok, mit csinálok. Érdeklődése szinte meglepett. Hangjából jóindulat érződött. Június 16-án az egyik főorvos ismerősöm jött el hozzánk látogatóba a déli órákban... Nagyon meglepődött, mikor otthon talált. Meg is mondta őszintén, úgy hallotta, hogy letartóztattak... Balogh Laci volt, akinek a fiával együtt hagyta el az országot Jenő fiam. Ezen a vasárnapon Fülöpkémmel még kísértáltunk Klárikáékhoz. Gyönyörű júniusi délután volt. A főtéren nagy forgalom. Feltűnt nekem, hogy a MESZÖV volt tervezese, Czimbalmos

nevű ismerősöm, amikor elhaladtak mellettem, valamit súgott annak, akivel ment, majd amikor visszafordultam, s láttam, hogy nevetve mond valamit barátjának, miközben fejével hátra mutat felém... Ez volt az utolsó vasárnap délutánom a családom körében...

Június 20-án, csütörtökön reggel Baktalórántházára utaztam, feladatomból az volt, hogy a régi képviselő-testületi jegyzőkönyveket gyűjtsem be a községi tanácsoktól. A baktalórántházi állomáson, amikor ebéd után utaztam haza, s dr. Koppány nevű jogtanácsossal beszélgettem, észrevettem, hogy egy nyíregyházi nyomozó figyel, s azután besiet az állomásfőnök szobájába, s telefonál... Hazafelé még Apagy községet vettem a napi munkába. Úgy, hogy délután 6 óra felé érkezhettem haza, Nyíregyházára. Apagyon borzasztó vihar volt, s mielőtt a vonat elindult, a váróteremben rajtam kívül két vasutas és egy idős paraszt ember volt... Mire hazaértem Nyíregyházára, kisütött a nap, ragyogó kék volt az ég, a napsugár bearanyozta a kis állomás és a Megyeháza környékét. Amikor a villamos megállt a téren, szinte örömmel álltam fel, s arra gondoltam, milyen jó lesz otthon ezen szép nyári estén... Alighogy leléptem a villamosról, két nyomozó állt mellém, s közölték velem, kövessem őket a lakásomra...

Fülöpkém, mint rendesen, csengetésemre mosolyogva nyitott ajtót, azt hitte, vendéget hoztam magammal... Csendesesen, lehajtott fejjel, szinte súgva mondtam neki... letartóztattak... Drága Fülöpkém arcára fagyott a mosoly, követelte a nyomozóktól a letartóztatási parancsot, stb. Néhány perc múlva többen is jöttek, s megkezdődött a házkutatás. Átöltöztem. Egy jóindulatú rendőrtiszt azt mondta, hogy vigyék magammal egy pulóvert, s valami felöltőt, mert az a helyiség, ahol leszek, hideg... Sohasem felejttem el Fülöpkém tekintetét, amellyel ezekben a percekben a nyomozók minden mozdulatát követte. Örökké hálás leszek neki, hogy volt ereje mindent figyelni, s még akkor is rám vigyázni... Azután csak annyit mondott: „Az órát én csatolom fel, szükségem lesz rá...” Tudta, hogy két kiskorú gyermekkel marad itthon, összes készlete 10 kg zsír, s volt 1000 forint... Amikor felszólítottak, hogy most már kövessem a nyomozókat — többi a lakásomon maradt — magához szoritott, majd szinte eszelős arccal lökött el magától... Ez fáj legjobban... Szegény asszony, aki a poklok poklának szenvedésén ment keresztül 1944 júniusában, amikor örökre elvesztette az élő édesanyját, most engem, akit utána a világon legjobban szeretett, kell elveszítenie...

Amíg az épület folyosóján végigkísértek, sehol egy lelket nem lehetett látni, az Egyház utcai bejárón keresztül vittek el. Mielőtt az autóba beültem volna (illetve beültettek), két idős hölgy nagy beszélgetés közben haladt el előttem, rám se néztek, nem érdekelték őket csak a maguk dolga... A többiről minek írjak? Az első éjszaka a sötét cellában, fapriccsen, nem is vetkeztem le, hogy aludtam-e, vagy nem, ma sem tudom, gyűrötten, piszkosan köszöntött június 21., a nyár kezdete... A Sóstói útra vittek... itt voltam kilenc hosszú héten keresztül... mást nem tudtam itt sem mondani, hiába volt minden próbálkozás, mint amit 8 oldalban leírtam még a múlt év november 5-én.

Azután a börtönbe vittek július végén. Augusztusban baleset következtében eltört a jobb csuklóm, a börtöncella zsúfoltsága bizonyos neuraszténiás gátlásokat okozott, s így lelkileg, testileg megviselve vittek fel Pestre a rabkórházba... Fülöpkémnek írtam a leveleket, csomagot, másík ruhát kértem, nem jött a csomag. Mielőtt elvittek Pestre,

egyszer meglátogatott. Jóval soványabb volt az arca, ragyogó szép szeme, tekintete bánattal és gonddal terhelt. Tíz percig álltunk egymással szemben, az én szép, jó Fülöpkém, s egy fáradt arcú, önmagát elvesztett ember, jómagam.

Születésnapomat, október 16-át a Mosoni úti rabkórházban töltöttem. Fülöpké meglátogatott, nem számítottam rá. Gazdag csomaggal jött szegénykém... Fáradtnak találtam, arca még gondterheltebb, mint otthon volt augusztusban, kérdeztem a gyerekeimet, testvéreimet... Mi van Bélával, jobban tanul-e? nyugodtabb-e már? Jencikém ír-e? Tudja-e, hova jutottam? s mindenki után érdeklődtem... Ő fáradtan válaszolgatott, tudta, hogy nehéz idők előtt állunk mindketten...

Azután megérkezett a vádirat, lényegében az én feljegyzéseimből színesített és terhelő sorok. Majd hazaszállítottak, s megkezdődtek a nehéz napok. Október 25-től december 13-ig tartott a katonai bírósági tárgyalás. Fülöpkém, amikor csak tudott, ott volt a tárgyaláson, az első alkalommal, amikor bilincs volt a két csuklóm, hogy erősítem, mosolyogva intettem a szememmel... felé...

Ahogy teltek a napok-hetek, úgy fogyott erőm, reménységem. Elkerülhetetlenül hozza a végzet a börtönbüntetést... Fülöpkém sovány, az arca megtört, szinte ismeretlen vonásokat figyeltcm meg rajta. Megtudtam, hogy a lakásból is el kellett neki költözni. Dolgozott egy vállalatnál július elseje óta, s az nyugtalanított, hogy jön a hideg ősz, lesz-e meleg szoba, mire este hazamennek? A kis Gyuszival, Bélával mi lesz, ha nem várja este őket senki, ha feleségemnek dolga akad. Nem magammal, velük törődtem... Éjszakánként már 2-3 óra körül felébredtem, s másnap tárgyalás, bilincs, tanúk... Sokat elbír az ember...

Jött az ítélet! Két év szabadságvesztés... Az ítélet kihirdetése után a folyosón szaladt utánam Fülöpké, az ablakon keresztül intettünk egymásnak, s elbúcsúztunk évekre egymástól, még a börtönhöz vezető ajtóból felemeltem bilincsbe zárt két öklömet, s a kezemben lévő vádirattal intettem búcsút... Az ítéletnél, a vádiratnál súlyosabb volt a lelkiismeretem, amellyel elítéltem magam, hogy ide juttattam családom... Nem a bírókkal, nem azzal az egy-két tanúval vitatkoztam önmagamban, akik elítéltek vagy tanúskodtak így vagy úgy, hanem saját lelkiismeretemmel... Az ítéletben megnyugodtam..., de a lelkiismeretem többet sohasem nyugodott meg...

December 21-én útnak indult a „rabó”, irány Budapest, majd a váci börtön... Gabriell volt nyíregyházi kórházi főorvos segítségével, aki a rabkórházban teljesített szolgálatot, három napra Vácon külön egy kétágyas kis kórterembe helyeztek el egymagammat... Na, öreg úr, itt kipihenheti magát, ebben a kis kórteremben nagyobb emberek is pihentek mint maga!... Két nevet mondott, nem akarom megnevezni őket, az egyik... volt.

Két napig aludtam, jóformán kevés megszakítással, étlen-szomjan, mikor harmadnap reggel az öreg törzsőrmester felrázott, hirtelen azt se tudtam, merre vagyok. Felkísért a kórház 12 ágyas kórtermébe, ahol a karácsony estét, életem egyik legszomorúbb estéjét töltöttem.

Az történt ugyanis, hogy a kórteremben volt Abrudbányai unitárius lelkész is,¹⁶ aki annak idején a katolikus papok békebizottsági tevékenységét tette szóvá a

16. Dr. Abrudbányai János unitárius lelkészt a Legfelsőbb Bíróság Népbíróági Tanácsa 12 évi börtönrre ítélte. 1963. márc. 26-án kegyelemmel szabadult. Perére l. dr. Dikán Nóra: Az 1956-os forradalom után megtorlás Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei dokumentumai. I/2. A mátészalkai járás. Nyíregyháza 1993. 206–244. = Az 1956. szept. 27-i mátészalkai értelmiségi gyűlésről a Szabolcs-Szatmári Néplap 1956. szept. 29-i száma „A kulturális élet sok-sok problémája került szőnyegre a mátészalkai értelmiségi akción” címmel tudósított.

mátészalkai értelmiségi gyűlésen, 1956 szeptemberében, s én ezt megfelelő módon visszautasítottam, s ezért egész este, késő éjszakáig bíralt, mondhatni ostromozott, igyekezett maga mellé hangolni a többieket is... Akadt ott nyilastól kezdve visszaeső háborús bűnösök mindenféle ember. Könnyű dolga volt. Nem is voltam valami vitakész állapotban... Volt ott ugyan egy szabolcsi járási főjegyző is, aki az 1945 utáni években is szolgált, egy szóval sem állt mellém, pedig ismert jól, tudta emberséges magatartásomat, vállalta inkább, hogy a kondorosi nyilas főszolgabíró urazza... Egyedül voltam azon az éjszakán, 1957 karácsony éjszakáján nagyon..., pergőtűzben politikai múltamért, amelyet nem tagadtam le, vállaltam a pergőtűzben az ócsárló szavak közt is. Ez is hozzátartozott az ítéletemhez... Mikor elcsendesedett a lelkész úr, s a rabok karácsony éjszakáján — bár végighallgatták az ő nagy hangú bírálatát — álomra hajtották fejüket, s ki tudja hol, merre jártak álmukban..., én arra gondoltam, s megnyugodtam, hogy életem a bibliai Lázárok szolgálatra volt, s ha ezért a legszebb ünnep alkalmával töviskoszorút raktak a homlokomra, ők szégyelljék magukat, mert nekem nincs mit megbánni, vagy szégyellni...

Január első napjaitól azután magánzárkába kerültem, ahol általában harmadmagammal töltöttem a véget érni nem akaró hosszú napokat. Sokszor ott álltam a cella rácsos ablaka alatt, néztem a börtön szemben levő szürke falát, s a tetőt, ahol vadgalambok ugrándoztak a nap nagy részén... Hogy irigyeltem tőlük a szabadságot... Éjszakánként hallgattam a robogó vonatok zaját, távoli beszűrődő zakatolást, vonatfűtyölést... Láttam a cella lesnyílásán betekintő börtönőr szemét, majd egy pillanatra felvillanó villanyfényben az alvó rabtársakat...

Reggelenként séta a váci börtön udvarán, egyetlen akácfa jelezte a természet szépségét, körben a börtön ablakai, s egyik oldalon 10 méter magas fal. Egyhangú séta, vezényszavak... egy-kettő, bal-jobb... „Ne bámészkodjon!” Néha-néha egy bekiáltás a sorba... Az ablakból golyószóró csövei kísérték lépteinket, szemünket a földre szegeztük, s arra gondoltunk, hogy egy ilyen séta alkalmával, amikor 300—400-an meneteltünk körben, ezer esztendőt visznek a rabok összesen... Hiszen mindegyiknek volt 2—3, sőt némelyiknek 5—10 év büntetése... A főbejáraton naponta százszor elolvastuk, hogy kinek a parancsnoksága alatt épült a híres magánzárka... 1898. évben... Hány ezer és ezer rab átkozta ezt a nevet, kár volt neki hiúságból bevésíteni a szürke falba arany betűvel a nevét... De hát ilyen az emberi hiúság.

Egy ilyen séta alkalmával történt velünk említésre méltó eset. Ahol a körsétát végeztük, teljesen zárt volt, egyik oldalról a hatalmas magánzárkák börtönajtaja, a másik oldalon a kétemeletes parancsnoki épület, a harmadik oldalon a munkászárkák ablakai tekintettek az udvarra, míg a negyedik oldalon a magánzárka főépületét és a munkászárkákat tízméteres kőfal kötötte össze, amelynek minden téglája szinte a középkor levegőjét lehelte felénk... A munkászárkákból egy ajtó nyílt az udvarra, amelyen keresztül a szemben lévő magánzárkába lehetett jutni.

Most is hangzott a vezényszó: Egy-kettő! Bal-jobb!, s több száz láb egyszerre dobbant az udvar kövezetén, amikor kinyílt a munkászárkák ajtaja. Bár nem volt szabad feltekinteni, az előttünk haladót kellett volna néznünk, mégis óvatlanul odapislantottunk. Új rab érkezett, hátán a szokásos „cuccal”, a rabsapka huszárosan a szemére húzva, jött a lépcsőn lefelé.

Egyszerre a sorokból innen-onnan taps hangzott fel, s egy bátor rab elkiáltotta magát: „Éljen Darvas Iván!”... Darvas mosolyogva nézett a sétáló rabokra, fejét parányit meghajtotta, s azután átsietett az udvaron a börtönőr kíséretében. Utána azután volt egy kis hangosabb jelenet a sétáló rabok felé. A körletparancsnok „álljt”-t vezényelt. Felszólította a rabokat, álljanak ki a sorból, akik tapsoltak. A pestiek, akik a Markó utcában voltak együtt Darvas Ivánnal, katonásan kiléptek a sorból... A sétát azonnal beszüntették, s elindult a tömeg a magánzárkák felé, csak a Markó utcaiak maradtak az udvaron. Kucsera körletparancsnok szigorú, kemény, katonás, de egyben higgadt, nyugodt természetű ember volt. A cellák ablakán még annyit hallottunk: Ejnye emberek, hogy feledkezhetek meg így magukról..., többet nem hallhattunk, mert a séta után a cella ablakát azonnal be kellett csukni.

Darvas Iván Vácon is tapsot kapott a börtön udvarán...

Márciusban, majd májusban meglátogatott Fülöpkém. Fáradt s törött volt az arca. hajnalban ült vonatra, késő délután ért vissza Pestre, s előtte való napon is úton volt. Állását karácsony szombatján, amikor engem elítéltek, átszervezés címen felmondták... Miért akar Molnárné íróasztal mellé ülni? mondták az illetékesek... Így került a Háziipari Szövetkezetbe bedolgozónak.

A MAGYARORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRT

Szabolcs-Szatmármegyei és Nyíregyházi Szervezete

október 31-én, szerdán d. u. 4 órakor

alakuló gyűlést tart

Nyíregyházán, Szabadság-tér 9. sz. alatti párthelyiségében,
(volt Pártoktatók Háza)

Előkészítő Bizottság